

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-4-37>**Наталія МУКАН,***orcid.org/0000-0003-4396-3408**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) nataliya.v.mukan@lpnu.ua***Олена МУКАН,***orcid.org/0000-0003-0194-4292**кандидат економічних наук, доцент,
завідувач відділу докторантури та аспірантури
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) olena.v.mukan@lpnu.ua***Ліліана ЛУЦІВ,***orcid.org/0000-0001-9156-4976**магістр кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) liliana.markiv1@gmail.com*

РОЗВИТОК БІЗНЕС-ОСВІТИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню проблеми розвитку бізнес-освіти на початку ХХІ століття. Виконано аналіз науково-педагогічної й економічної літератури, що висвітлює різноманітні аспекти проблеми дослідження. Акцентовано на ролі вищої освіти як одному з важливих ресурсів удосконалення життєдіяльності людини й економічного розвитку країни. Виокремлено трансформаційні зміни, що характеризують сучасну бізнес-освіту: оновлення освітньо-професійних програм; розширення спектра провайдерів програм бізнес-освіти; урахування інтересів стейкхолдерів; орієнтація на потреби ринку праці тощо. Виокремлено основні компетентності випускників програм бізнес-освіти, до яких належать підприємницька, технологічна, аналітична, критична, комунікаційна, міждисциплінарна, міжнародна, особистісна, управлінська компетентності. Наголошено на необхідності підготовки сучасного фахівця в галузі економіки та бізнесу в умовах конструктивного освітнього середовища, що характеризується наявністю таких ознак, як глобальність, егалітарність, конкурентність, технологічність, різноманітність, центрованість на стейкхолдерах, якість освіти, академічна культура тощо. Визначено основні цілі програм бізнес-освіти. Охарактеризовано основні тенденції розвитку бізнес-освіти (значне зростання обсягу інформації, підвищення рівня користувацької компетентності щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій, необхідність у постійному професійному розвитку та перекваліфікації, зміни в демографічній ситуації, підвищення суспільних вимог до якості освітніх послуг, залучення експертів для підтримки соціального й економічного розвитку в багатьох країнах, швидкоплинність змін у професійному середовищі). Представлено висновки та перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: бізнес-освіта, освітньо-професійна програма, заклад вищої освіти, компетентність, фахівець сфери економіки і бізнесу.

Nataliya MUKAN,*orcid.org/0000-0003-4396-3408**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) nataliya.v.mukan@lpnu.ua***Olena MUKAN,***orcid.org/0000-0003-0194-4292**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Doctoral and Postgraduate Studies
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) olena.v.mukan@lpnu.ua*

Liliana LUTSIV,

orcid.org/0000-0001-9156-4976

Master at the Department of Pedagogy and Innovative Education

Lviv Polytechnic National University

(Lviv, Ukraine) liliana.markiv1@gmail.com

THE DEVELOPMENT OF BUSINESS EDUCATION AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

The article deals with the study of the problem of business education development at the beginning of the XXI century. An analysis of scientific, pedagogical, and economic literature, which highlights various aspects of the research problem has been conducted. The authors emphasize the role of higher education as one of the vital resources for improving human life and economic development of the country. The transformational changes that characterize modern business education are singled out. Among them the authors determine the updating of educational and professional programs; the increase of business education program providers; considering the interests of stakeholders; focus on the needs of the labor market, etc. The main competencies of business education programs graduates have been identified. They include entrepreneurial, technological, analytical, critical, communication, interdisciplinary, international, personal, managerial competencies. The authors accentuate the need to train a modern specialist in economics and business in a constructive educational environment, which is characterized by globality, egalitarianism, competitiveness, technology, diversity, focus on stakeholders, quality of education, academic culture, and other features. The main goals of business education programs have been defined. The main trends in business education (significant growth of information, the increase of the level of information and communication technologies competence, the need for continuous professional development and retraining, changes in the demographic situation, increasing societal requirements for the quality of educational services, involvement of experts to support social and economic development in many countries, the ephemerality of changes in the professional environment) have been determined. The conclusions and prospects of further research have been presented.

Key words: *business education, educational-professional program, institution of higher education, competence, specialist in field of economics and business.*

Постановка проблеми. Нині глобалізаційні процеси відображені як у розвитку держав загалом, так і в діяльності кожної окремої людини. У міжнародних документах, нормативно-правовій базі України, нормативних документах вітчизняних університетів спостерігаємо зміни, що відповідають європейському вектору розвитку вищої освіти, зокрема активізацію діяльності закладів вищої освіти на міжнародному рівні, їхнє намагання конкурувати не тільки на вітчизняному ринку освітніх послуг, але й за його межами. Така ситуація є логічною з огляду на те, що нині знання й інформація є одними із чинників, що забезпечують конкурентоспроможність сучасної молоді людини, фахівця в певній галузі економіки чи бізнесу. Важлива роль відводиться не тільки знанням, умінням і навичками в кожній галузі наукового знання, але й тим компетентностям, які сприяють налагодженню контакту і співпраці в полікультурному професійному середовищі, побудові конструктивних партнерських стосунків із представниками різних культур, соціального статусу, віросповідання тощо.

Аналіз досліджень. На початку XXI ст. все частіше дискутуються питання ролі освіти в розвитку суспільства знань (Брацун, 2018), автономності закладів вищої освіти (Hawawini, 2005), забезпечення якості вищої освіти (Butler, 2002), розроблення академічних та професійних стан-

дартів, що визначають перелік компетентностей випускника закладу вищої освіти (Власюк, 2015), залучення стейкхолдерів до формування змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців (Олексенко, 2017), розробки й урізноманітнення навчальних дисциплін (Іванченко, 2008), широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій до освітнього процесу (Муқан, Lavrysh, 2020), використання інноваційних педагогічних технологій (Дибкова, 2006) тощо. Зокрема, особлива увага науковців звернена й до бізнес-освіти, що розглядається як один із чинників забезпечення добробуту країни, її конкурентоспроможності в міжнародному співтоваристві.

Мета статті полягає в дослідженні специфіки бізнес-освіти на початку XXI ст., виокремленні тих тенденцій, які окреслюють перспективи її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. В Аналітичній записці «Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України» (2014 р.) серед основних тенденцій, які впливають на розвиток вищої освіти в Україні, виокремлено «глобалізацію, зростання освітніх бюджетів та масовість вищої освіти». Зазначено, що «модернізація вищої освіти в Україні вимагає подолання низки проблем, серед яких найбільш актуальними є: невідповідність структури підготовки спеціалістів реальним потребам економіки, зниження

якості освіти, корупція в системі вищої освіти, відірваність від наукових досліджень, повільні темпи інтеграції в європейський і світовий інтелектуальний простір». Фахівці також вказують на значне розширення системи вищої освіти, що відбувалося в Україні із середини 1990-х рр., мають на увазі як збільшення кількості закладів вищої освіти (далі – ЗВО), так і стрімке зростання загальної кількості студентів і випускників ЗВО. Зі швидким розростанням системи вищої освіти прямо й опосередковано пов'язуються такі проблеми, як руйнування системи професійно-технічної освіти, дефіцит кваліфікованих кадрів робітничих спеціальностей, неможливість для багатьох випускників ЗВО знайти роботу за фахом, інфляція освітніх і професійних стандартів, надмірне навантаження на викладачів та недостатнє фінансування університетів, зростання рівня корупції у ЗВО тощо (Аналітична записка, 2014).

У таких умовах особлива увага суспільства приділяється проблемам освіти, зокрема й вищої, яка розглядається як один із важливих ресурсів удосконалення життєдіяльності людини загалом, подальшого економічного розвитку країни. Погоджуємося з думкою Л. Брацун, що «у житті суспільства цінність освіти є незаперечною, її місце багато в чому визначається розвитком знання людей, їх досвідом, уміннями, навичками, можливостями розвитку професійних і особистісних якостей. Освіта є тим унікальним фактором, який потенційно формує суспільство у відповідь на виклики самого суспільства» (Брацун, 2018: 179).

Розвиток вищої освіти вже зазнає трансформаційних змін, оскільки традиційні моделі освіти відходять в минуле, натомість приходять нові – більш адаптовані до індивідуальних потреб здобувачів. Отже, перед закладами вищої освіти постає питання щодо вдосконалення освітніх пропозицій із метою задоволення запитів як студентів, так і роботодавців.

Критика щодо сфери та спрямованості бізнес-освіти, що забезпечується сучасними університетами, визначає необхідність переоцінки цілей освітньо-професійних програм та структури змісту їхнього наповнення. Необхідність реформування бізнес-освіти обґрунтовується й посиленням критики суспільства. Хоча вважається, що поточний попит на освіту в галузі бізнесу та менеджменту залишатиметься незмінним, науковці дискутують про можливості розширення ринку освітніх послуг. Уже сьогодні спостерігаємо за тим, як бізнес-освіта розширює власні позиції, а пропозиції надають не тільки традиційні заклади вищої освіти, але й інші гравці на ринку освітніх

послуг. Р. Олексенко зазначає, що «роль економічної освіти у процесі становлення успішної держави – величезна. Індивідуальна і суспільна продуктивність збільшується в декілька разів завдяки опануванню знань та здобуттю потрібних умінь та навичок» (Олексенко, 2017: 260).

Передусім зауважимо, що сучасна бізнес-освіта реалізується під впливом потреб та інтересів стейкхолдерів, до яких відносимо уряд, суспільство, представників професійного бізнес-середовища, які, на нашу думку, створюють інфраструктуру для будь-якої освітньої системи та послуг, доступних у будь-якій країні чи місці. Ці перелічені стейкхолдери і визначають, з яким рівнем підготовки та переліком компетентностей випускника вони очікують як потенційні роботодавці. Серед основних компетентностей випускників закладів вищої освіти, що навчаються за освітньо-професійними програмами економічних спеціальностей, виокремлюємо такі компетентності, як підприємницька, технологічна, аналітична, критична, комунікаційна, міждисциплінарна, міжнародна, особистісна, управлінська тощо. Такий перелік не є вичерпним, оскільки кожне професійне середовище має власну специфіку. Зауважимо, що, на наше глибоке переконання, професійну підготовку висококваліфікованого фахівця в галузі економіки та бізнесу можна реалізувати за умови побудови конструктивного освітнього середовища, що характеризується наявністю таких ознак, як глобальність, егалітарність, конкурентність, технологічність, різноманітність, центрованість на стейкхолдерах, якість освіти, академічна культура тощо.

Зупинимось на трактуванні поняття «бізнес-освіта». Результати аналізу науково-педагогічної й економічної літератури свідчать, що у зв'язку з використанням різних підходів є різні трактування цього поняття дослідниками. Бізнес-освіта охоплює широкий спектр філософій, методів та тем, використання яких спрямоване на забезпечення якісної підготовки фахівців у галузі економіки та бізнесу. Загалом, бізнес-освіта фокусується на освоєнні певного обсягу знань з економічних дисциплін, формуванні і розвитку вмінь і навичок (наприклад, ведення переговорів, складання бюджету тощо), розвитку загальних здібностей особистості здобувача освіти (наприклад, спілкування, планування) або особистісному розвитку студента (наприклад, лідерство, боротьба зі стресом). «Бізнес-освіта» – це термін, що охоплює низку методів, якими послуговуються педагоги в освітньому процесі з метою освоєння студентами основ теорії та практики бізнесу й управління.

Р. Олексенко виокремлює кілька принципів, на яких повинна базуватися економічна освіта: «Держава повинна бути зацікавлена в молодих фахівцях; науково-технічне забезпечення навчальних закладів; рівень економічної освіти особистості» (Олексенко, 2017: 260).

Основними цілями програм бізнес-освіти є освоєння специфіки процесу ухвалення рішень, філософія, теорія та психологія управління, практика бізнесу, а також процедури організації, запуску та ведення бізнесу. Процес навчання спрямований на отримання знань та формування розуміння студентами сутності і ролі бізнесу та його організації, економічного середовища, у якому він працює, та внеску, який він робить у створення багатства та задоволення потреб людини і суспільства загалом. Цей процес також передбачає розвиток та застосування умінь і навичок, настанов, особистісних та соціальних якостей, що необхідні для життя та роботи в суспільстві знань.

У більш широкому плані бізнес-освіта може охоплювати предмети економіки, бізнес-навчання та курси професійного бізнесу, які допомагають молодим людям зрозуміти роль споживачів, виробників та громадян. Крім того, навчання за професійно-освітніми програмами економічних спеціальностей забезпечує основу для формування структури концепцій, знань, умінь і навичок, які мають велике значення для розвитку вищої професійної освіти, професійно спрямованого навчання, підприємницької освіти (Butler, 2002).

До основних тенденцій, які суттєво впливають на розвиток бізнес-освіти на початку ХХІ ст., варто віднести: значне зростання обсягу інформації, підвищення рівня користувацької компетентності щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій, необхідність у постійному професійному розвитку та перекваліфікації, зміни в демографічній ситуації, підвищення суспільних вимог до якості освітніх послуг, залучення експертів для підтримки соціального й економічного розвитку в багатьох країнах, швидкоплинність змін у професійному середовищі. Це означає, що освітнє середовище (незалежно від якоїсь конкретної спеціальності) змінилося і змінюється, вимагає від закладів вищої освіти підвищення рівня продуктивності, якості, доступності та конкурентоспроможності.

Що стосується бізнес-освіти, тут спостерігається низка викликів, які збігаються з викликами сьогодення, є загальними проблемами, що стоять перед усіма бізнес-школами та в усіх країнах: зростання глобальної конкуренції; необхідність забезпечення конкурентоспроможності закладів

вищої освіти в міжнародному освітньому просторі; зростання суспільних вимог щодо оцінювання діяльності закладів вищої освіти та їхньої звітності перед суспільством; потреба в підготовці випускників до застосування знань, умінь і навичок критичного мислення, гнучкості та співпраці; актуалізація проблеми навчання упродовж життя.

Дослідник Дж. Хевевіні (Hawawini, 2005) наголошує на необхідності врахування тих викликів та можливостей, які сьогодні доступні бізнес-освіті. Так, автор стверджує, що необхідно звернути увагу на вплив глобалізації на бізнес-освіту та способи реагування на це явище. Науковець визнає проблему дефіциту висококваліфікованих викладачів, а також наголошує на необхідності урізноманітнення освітньо-професійних програм, збагаченні їх можливостями формування і розвитку м'яких навичок поряд зі збереженням більш аналітичних та концептуальних курсів; на впливі інформаційно-комунікаційних технологій на методи викладання та навчання; потребі досягнення фінансової рівноваги та забезпечення альтернативних моделей фінансування освіти; необхідності застосування більш ефективних структур управління й ухвалення відповідних стратегічних рішень, які дозволять закладам вищої освіти краще справлятися з конкурентним тиском. Ще однією особливістю, на якій зупиняється автор, є необхідність зміцнення репутації та формування бренду закладу вищої освіти з метою забезпечення його довгострокової конкурентної позиції на ринку освітніх послуг.

На заклади вищої освіти суспільство покладає відповідальність за розвиток умінь і навичок, здобуття знань, що сприятимуть подальшому особистісному і професійному розвитку фахівців економічної сфери. Виконання такої місії вимагає від науково-педагогічних працівників максимального наближення теорії і практики бізнесу у процесі навчання: освоєння теорій, ідей, бізнес-кейсів, моделювання тощо. Це також вимагає повноцінного використання різних форм і методів навчання: проведення різних видів лекцій, організації практико-орієнтованого навчання, дискусій, моделювання, застосування експериментальних методів, виконання командних проєктів та написання доповідей. Використання всього арсеналу педагогічних методів та прийомів спрямоване на формування і розвиток відповідних компетентностей.

Результати аналізу науково-педагогічної й економічної літератури свідчать про те, що проблемі професійної підготовки майбутніх економістів приділяється особлива увага. Так, Є. Іванченко

(2008 р.) виокремлює низку вимог до такої підготовки та стверджує, що передусім варто брати до уваги рівень професіоналізму, під яким автор розуміє певний обсяг знань в економічній галузі, а також уміння і навички здобувачів освіти застосовувати їх на практиці, що можна перевірити за допомогою формулювання завдань, які здобувач здатний виконати. Велике значення дослідник відводить проблемі розвитку особистісних та професійних цінностей і ставлення майбутніх економістів, а також формуванню всебічно розвинутої особистості, здатної продовжувати навчання на неперервній основі.

Термін «компетентність» охоплює знання, уміння і навички, професійні цінності та ставлення, що дозволяє ефективно виконувати професійні функції відповідно до стандартів чи вимог, що окреслюють посадові обов'язки.

Наявні різні трактування поняття «компетентність», що пов'язане з виокремленням деяких аспектів цього поняття. Проте узагальнення результатів аналізу джерельної бази уможливило виокремлення кількох особливих рис цього поняття. Так, науковці стверджують, що під поняттям «компетентність» варто розуміти знання, уміння і навички фахівця окремої галузі. Інші дискутують про компетентність як якість чи їх сукупність, що характеризує фахівця. У науково-педагогічній літературі знаходимо трактування компетентності як здатності до виконання певних функцій тощо.

У бізнесі компетентності використовуються для відбору працівників, слугують основою для визначення заробітної плати, вимірювання ефективності працівника, оцінювання потреб у подальшому професійному розвитку та неперервному навчанні, оцінювання результатів навчання та стратегічного планування діяльності компанії.

Сьогодні одних лише знань недостатньо; здобувачам освіти потрібно володіти вміннями і навичками, що необхідні для адаптування до ситуації, їх практичного застосування та конструювання на їхній основі нових знань. Очікується, що бакалаври в галузі економіки демонструватимуть високий рівень розвитку аналітичних здібностей, широкий світогляд, емоційну стійкість, уміння працювати в умовах дефіциту інформації, ресурсів та часу, бути ініціативним та наполегливим, безперервно поповнювати свої знання (Наказ № 336 від 29.12.2004 р., 2004). Будь-який заклад вищої освіти повинен сприяти формуванню таких компетентностей.

Науковці виокремлюють кілька груп компетентностей, формування яких є необхідним для майбутніх фахівців бізнес-сфери і на формування

яких спрямовані освітньо-професійні програми підготовки. До них відносять: управління собою, спілкування, управління людьми та завданнями, управління інноваціями та змінами (Khan, Martínez, 2011).

Освітньо-професійні програми з економічних спеціальностей спрямовані на освоєння знань (наприклад, основні бізнес-концепції) та побудову комплексу вмінь і навичок (наприклад, спілкування, критичне мислення, міжособистісні, комп'ютерні навички). Вступники на освітньо-професійні програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за економічними спеціальностями очікують, що зможуть отримати достатній рівень знань, умінь і навичок, що створюватимуть можливість для конкуренції на ринку праці; освоювати практично спрямовану програму підготовки; висококваліфіковану іншомовну й інформаційно-комунікаційну, технологічну, практичну підготовку.

Отже, заклади вищої освіти мають запропонувати абітурієнту освітньо-професійну програму, здатну забезпечити підготовку висококваліфікованого спеціаліста, готового до виконання професійних функцій та неперервного навчання, що є запорукою професійної самореалізації. Погоджуємося з Л. Дибковою в тому, що професійна підготовка майбутніх фахівців бізнес-сфери має забезпечувати можливість сформувати професійну компетентність майбутнього економіста, яку авторка трактує «як здатність ефективно використовувати набуті знання, уміння і навички; уміння вирішити ту чи іншу проблему, здійснювати активний пошук нового досвіду; наявність умінь і навичок самостійності та планування, організації власної діяльності; креативність, здатність до саморозвитку, самоаналізу, саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю» (Дибкова, 2006: 56). І. Власюк вважає доцільним доповнити це визначення «високим рівнем розвитку комунікативних здібностей, наявністю організаторських та управлінських якостей, стійкою вмотивованістю та володінням інтегрованими знаннями, зокрема щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій» (Власюк, 2015: 19).

Висновки. Отже, як свідчить виконаний аналіз, на початку XXI ст. бізнес-освіті відводиться важлива роль процесі розвитку не тільки економіки і бізнесу, але й суспільства та країни загалом. Особлива увага науковців та практиків прикута до проблеми підготовки здобувачів освіти, що навчаються за освітньо-професійними програмами економічних спеціальностей в умовах закладу вищої освіти, зокрема й до проблеми формування готов-

ності сучасного випускника до викликів ринку праці й умов конкурентного бізнес-середовища.

Уважаємо за доцільне виконати аналіз теорій, концепцій та підходів, покладених в основу про-

фесійної підготовки майбутніх економістів, що можна розглядати як перспективи подальших досліджень специфіки розвитку сучасної бізнес-освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти : наслідки для України : аналітична записка. 2014. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1537/>.
2. Брацун І. Конститутивна роль освіти у структуруванні суспільства знань як педагогізованої соціальної реальності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Філософія»*. 2018. Т. 2. № 47. С. 179–189.
3. Власюк І. Формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх бакалаврів економіки в процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2015. 254 с.
4. Дибкова Л. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 198 с.
5. Іванченко Є. Методика оцінювання компетентності економіста в системі інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів. Одеса : Поліграф, 2008. 130 с.
6. Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників : наказ Міністерства праці та соціальної політики № 336 від 29 грудня 2004 р. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04#Text>.
7. Олексенко Р. Роль економічної освіти у процесі становлення успішної держави. *Гілея : науковий вісник*. 2017. Вип. 116. С. 259–262.
8. Butler D. OFSTED's view of business education. *Teaching Business & Economics*. 2002. Vol. 6. Is. 3. P. 26.
9. Hawawini G. The Future of Business Schools. *The Journal of Management Development*. 2005. Vol. 24. Iss. 9. P. 770.
10. Khan M., Martínez S. An Integrative Business Education Model : A Theoretical Framework. 2011. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.104.3322&rep=rep1&type=pdf>.
11. Mukan N., Lavrysh Yu. Video Conferencing Integration: Challenges and Opportunities at Universities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. S. I. Vol. 12. № 1 Sup 2. P. 108–114.

REFERENCES

1. *Analitychna zapyska "Hlobalni tendentsii i problemy rozvytku osvity: naslidky dlia Ukrainy"*. [Analytical note "Global trends and problems of education development: consequences for Ukraine"]. 2014. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1537/> [In Ukrainian].
2. Bratsun I. L. Konstytutyvna rol osvity u strukturuvanni suspilstva znan yak pedahohizovanoi sotsialnoi realnosti. [The constitutive role of education in structuring the knowledge society as a pedagogized social reality]. *Bulletin of KhNPU named after G. S. Skovoroda "Philosophy"*. 2018. T. 2 № 47. P. 179–189. [In Ukrainian].
3. Vlasjuk I. V. *Formuvannia profesiino-terminolohichnoi kompetentnosti maibutnix bakalavriv ekonomiky v protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplyn*. [Formation of professional-terminological competence of future bachelors of Economics in the process of professional disciplines studying]. (Thesis of the Candidate of Pedagogical Sciences; specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education). Vinnytsia, Ukraine: Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynsky. 2015. 254 p. [In Ukrainian].
4. Dybkova L. M. *Indyvidualnyi pidkhid u formuvanni profesiinoi kompetentnosti maibutnix ekonomistiv*. [Individual approach in professional competence of future economists formation]. (Thesis of the Candidate of Pedagogical Sciences; specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education). Kyiv, Ukraine: Institute of Higher Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. 2006. 198 p. [In Ukrainian].
5. Ivanchenko E. A. *Metodyka otsynuyvannya kompetentnosti ekonomista v systemi intehratyvnoyi profesiynoyi pidhotovky maybutnix ekonomistiv*. [Methods for assessing the competence of the economist in the system of integrative training of future economists]. Odessa, Ukraine: "Polygraph". 2008. 130 p. [In Ukrainian].
6. *Nakaz № 336 vid 29.12.2004 r. "Pro zatverdzhennya Vypusku 1 "Profesiyi pratsivnykiv, shcho ye zahalnymy dlya vsikh vydiv ekonomichnoyi diyalnosti" Dovidnyka kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesiy pratsivnykiv"*. [Order № 336 of December 29, 2004 "On Approval of Issue 1 "Professions of Employees Common to All Types of Economic Activity" of the Handbook of Qualification Characteristics of Employee Professions"]. Ministry of Labor and Social Policy. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04#Text> [In Ukrainian].
7. Oleksenko R. I. Rol ekonomichnoyi osvity u protsesi stanovlennya uspishnoyi derzhavy. [The role of economic education in the process of becoming a successful state]. *Gilea: scientific bulletin*. 2017. Issue. 116. P. 259–262. [In Ukrainian].
8. Butler, D. OFSTED's view of business education. *Teaching Business & Economics*. 2002. Vol. 6 Issue 3. P. 26.
9. Hawawini, G. The Future of Business Schools. *The Journal of Management Development*. 2005. Vol. 24 Issue 9. P. 770.
10. Khan, M. A., & Martínez, S. T. An Integrative Business Education Model: A Theoretical Framework. 2011. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.104.3322&rep=rep1&type=pdf>
11. Mukan, N., & Lavrysh, Yu. Video Conferencing Integration: Challenges and Opportunities at Universities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. [S.I.], Vol. 12, № 1Sup2. P. 108–114.